

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. VII

GMINA SŁAWNO

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM VII

GMINA SŁAWNO

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SŁAWNO 2008

ABSTRACT. Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. VII: *Gmina Sławno* [History and Culture of the Sławno region, vol. VII: Sławno Community]. Fundacja „Dziedzictwo”, Sławno 2008. pp. 371, figs 102, colour tabl. 44. ISBN 978-83-7591-046-9. Polish text with German summaries.

These are studies of aspects of history and culture of the Sławno region [Pomerania, Poland]. These papers refer to nature and history of the region which is virtually unknown for most of Polish current citizens. It is hard to build a society without roots and without history, without knowledge about their homeland. People who have lived here for over 50 years do not understand the cultural landscape which has been created and constructed for centuries. The aim of the collection of paper is to bring the nature and history nearer. The knowledge about the past of the region will allow to understand the landscape and protect it as well as create a new social approach to the future.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2008
© Copyright by Authors

Na okładce: Dwór w Kwasowie, chromolitografia z albumu Alexandra Dunckera, *Die Ländlichen Wohnsitze, Schlösser um Residenzen der Ritterschaftlichen Grundbesitzer in der preussischen Monarchie nebst den Königlichen Familien-, Haus-Fideicommiss- und schatull -Gütern in Naturgetreuen, Künstlerisch Ausgeführten, farbigen Darstellungen nebst begleitendem Text*, Berlin T. III, 1860/1861.

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Redaktor: *Katarzyna Muzia-Ceglarz*
Skład i łamanie: *Eugeniusz Strykowski*

Konferencję oraz publikację sfinansowano ze środków Urzędu Gminy w Sławnie przy wsparciu Starostwa Sławieńskiego

Wydawca/Herausgeber: Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2
Wydawnictwo „Region”, 81-574 Gdynia, ul. Goska 8
www.region.jerk.pl

ISBN: 978-83-7591-046-9

Druk/Druck: Totem – Inowrocław

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Paradoksy bogactwa (nie?)szczęśliwej gminy: wady zaletami czy zalety wadami?</i>	7
WOJCIECH STEFANOWSKI (Sławno), <i>Kilka słów o gminie Sławno</i>	17
WACŁAW FLOREK, JERZY JONCZAK, CELESTYNA PRINC (Słupsk), <i>Denudacja odpływowa w dolinie Wieprzy</i>	25
EWA GÓRSKA, JACEK ANTCZAK (Słupsk), <i>Awifauna lęgowa gminy Sławno, jej zagrożenia i ochrona</i>	37
MICHAŁ ŻMUDA (Kórnik), <i>Wstępna inwentaryzacja fauny okolic Sławna</i>	71
ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk), <i>Parki gminy Sławno</i>	87
IGNACY SKRZYPEK (Koszalin), <i>Najdawniejsze dzieje gminy Sławno</i>	109
KRZYSZTOF CHOCHUŁ (Słupsk), <i>Powiat sławieński w zasobach Archiwum Państwowego, Oddział w Słupsku</i>	185
ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy miejscowe gminy Sławno</i>	197
MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK (Szczecin), <i>Budownictwo administracji leśnej w gminie Sławno</i>	233
WOLFRAM SUHR (Hohenfelde, Niemcy), <i>Diedrich Suhr – Architekt und Seine Bauten in Schlawe in Pommern, 1921–1929</i>	271
KONSTANTY KONTOWSKI (Darłowo), <i>Cmentarze gminy Sławno</i>	297
MARGARETA SADOWSKA (Sławno), <i>Wspomnienie o Edwardzie Puplu (1911–1991)</i>	319
LIDIA WRÓBLEWSKA (Poznań), <i>„Sobota na grodzisku”... kłopotliwy podarunek?</i>	327
ELŻBIETA FLOREK (Słupsk), <i>Wzrost potencjału turystycznego gminy Sławno w aspekcie wykorzystania cennych obszarów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych</i>	341
Indeks osób	357
Indeks nazw geograficznych	363
Lista adresowa Autorów	369

Paradoksy bogactwa (nie?)szczęśliwej gminy: wady zaletami czy zalety wadami?

JAN SROKA (SŁAWNO)
WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (POZNAŃ)

Wprowadzenie: gmina na końcu świata?

W ostatnich publikowanych zestawieniach statystycznych województwa zachodniopomorskiego gmina Sławno znajduje się w grupie najsłabszych (Krüger 2008). Czy jest to wynik jej peryferycznego położenia w stosunku do stolicy województwa? Taka sugestia wskazywałaby na może mało demokratyczne zarządzanie województwem i mogłaby być formą oskarżenia władz za nieodpowiednią politykę. A może winy za taki stan należy szukać gdzie indziej – w jej położeniu geograficznym, zasobach, historii? Gmina Sławno ma specyficzne położenie geograficzne – leży prawie w połowie drogi pomiędzy Koszalinem a Słupskiem i przecięta jest dwoma ważnymi arteriami komunikacyjnymi: linią kolejową Gdańsk–Szczecin oraz drogą Nr 6, również łączącą Szczecin (a nawet Berlin) z Gdańskiem. Z perspektywy rozwoju gospodarczego taka lokalizacja wydaje się być doskonała. Przecież jednym z fundamentalnych kryteriów podejmowania decyzji ekonomicznych w kwestii lokalizacji nowych zakładów pracy jest właśnie sieć komunikacyjna, a gmina Sławno ma jeszcze dodatkowo dobre połączenia z Darłowem, Ustką czy Polanowem (Tabl. I: A). Same zalety. Co zatem stoi na przeszkodzie dynamicznemu rozwojowi ekonomicznemu?

Może powodem są inne czynniki geograficzne? Z analizy mapy gminy wynika, że na jej obszarze znajduje się długi fragment doliny Wieprzy,

kilka dużych kompleksów leśnych, zajmujących około 41% powierzchni gminy, kilka większych i mniejszych jezior (np. Mielczarski, Sroka, Żukowski 2004). To niewątpliwie wspaniałe komponenty zasobów przyrodniczych gminy. Czy ich obecność przeszkadza w rozwoju przemysłu? Czy ich obecność może stymulować rozwój przemysłu turystycznego?

A może zasoby przyrodnicze to zbyt mała atrakcja turystyczna? Pod tym względem jest przecież ogromna konkurencja na prawie całym Pomorzu. Czy zatem zasoby dziedzictwa kulturowego mogą zostać wykorzystane w rozwoju turystyki? Pod tym względem gmina Sławno dysponuje nieprawdopodobnym, unikatowym bogactwem, nieporównywalnym z sąsiednimi gminami. I co z tego wynika? Czego jeszcze potrzeba, by przestać być 'czerwoną latarnią'?

1. Kilka słów o walorach przyrodniczych

Czy pomorska gmina niemająca dostępu do morza może dysponować jakimiś walorami przyrodniczymi? W potocznej opinii właśnie piaszczyste bałtyckie plaże to największy walor przyrodniczy przyciągający turystów. Gmina Sławno tego nie ma – może tylko pozazdrościć gminie Darłowo czy Postomino. Ale czy to oznacza, że nie ma niczego do zaoferowania? Przeciwnie. Południowa i południowo-wschodnia część gminy to pięknie ukształtowana pagórkowata morena (por. Florek, Florek 2007). Wraz z dolinami Wieprzy i Reknicy oraz rozległymi kompleksami leśnymi i Jeziorem Łętowskim (por. E. Florek w tym tomie) tworzy niezwykle urokliwy obszar ciszy i spokoju z dala od gwaru, hałasu i tłumu Darłówka, Jarosławca czy Ustki.

Równie atrakcyjne są lasy w okolicy Starego Krakowa oraz Wrześnicy. Oprócz lasów atrakcją może być meandrująca Wieprza, unikatowe miejsca występowania rzadkich i chronionych roślin czy zwierząt (por. Górska, Antczak w tym tomie oraz Żmuda w tym tomie). Również pod względem krajobrazowym okolice Sławna mogą konkurować z innymi regionami na Pomorzu (Tabl. I: B).

Wśród przyrodniczych walorów gminy Sławno wymienić można również takie, które zostały ukształtowane przez człowieka. Są zatem zarówno przyrodnicze, jak i kulturowe. Do najważniejszych z pewnością trzeba zaliczyć należące do najstarszych w Polsce aleje lipowe w Kwasowie, Janiewiczach i Tychowie (ta ostatnia podwójna!) (por. Sobisz w tym tomie). Czy spacer lub przejażdżka konna albo rowerem taką aleją lipową

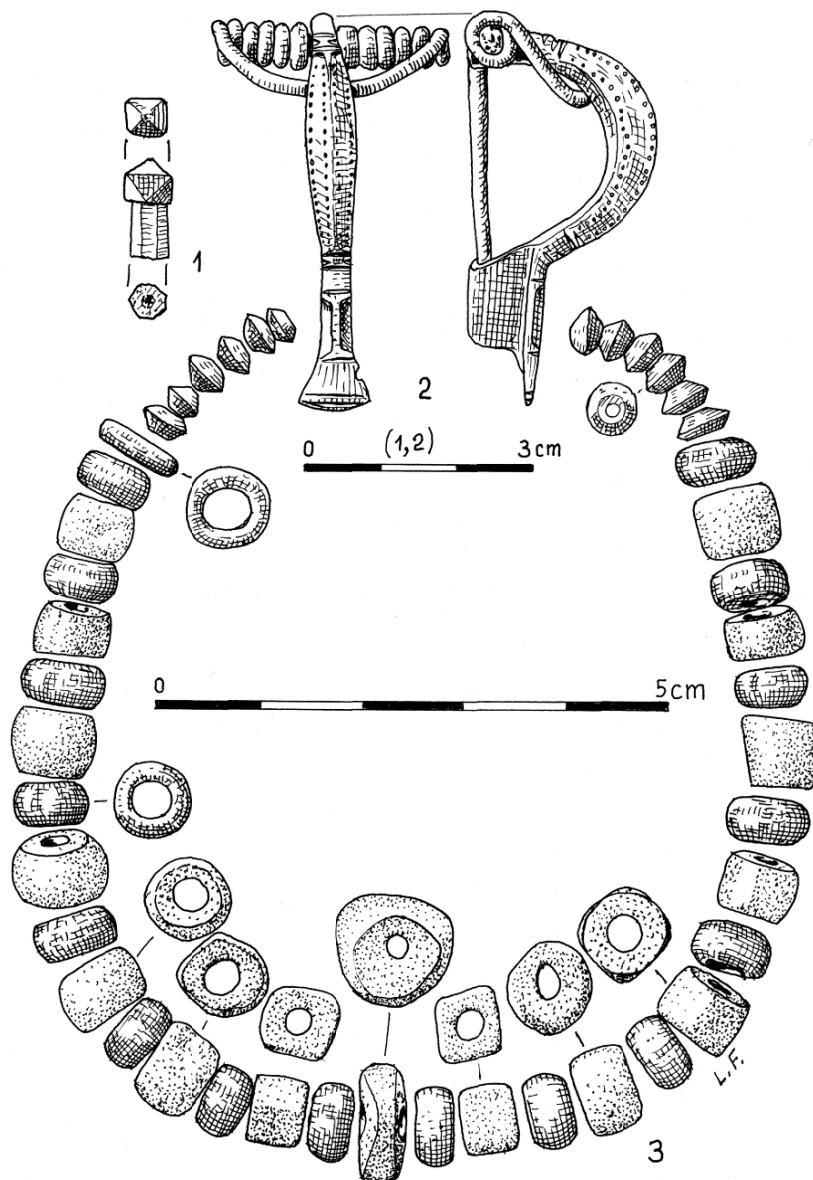
z prawie 300-letnimi drzewami nie robi wrażenia na turyście? Również roślinność dawnych parków przydworskich czy cmentarzy może stanowić atrakcję dla przybyszów z innych części Polski lub z innych krajów.

2. Walory kulturowe

Chyba żadna z okolicznych gmin nie może poszczycić się takim bogactwem zasobów kulturowych, jak gmina Sławno. Sławno i najbliższa okolica ma długą i bogatą historię. Mimo burzliwych dziejów i licznych zniszczeń, zwłaszcza w 1945 roku (i później), do naszych czasów zachowało się wiele z przeszłości – widoczne jeszcze w krajobrazie stanowiska archeologiczne, wsie o średniowiecznych korzeniach z licznymi budynkami o konstrukcji ryglowej, gotyckie kościołki w: Boleszewie, Rzyszczewie, Sławsku, Starym Krakowie, Tychowie i Żukowie, pałace (Tabl. II: A) i parki (zob. Sobisz w tym tomie), a także pozostałości XIX-wiecznej i z początków XX wieku architektury użytkowej (młyny, śluzy, mleczarnie, zabudowania administracji lasów – por. M. Witek, W. Witek w tym tomie oraz Suhr w tym tomie) oraz wiele innych.

Zasoby kulturowe znajdujące się dziś na terenie gminy zaczęły powstawać już w epoce kamienia. W środowisku archeologicznym znane są najstarsze stanowiska z materiałami kostnymi i krzemiennymi ze Sławska czy Warszkowa (por. Skrzypek w tym tomie). W kolejnych epokach człowiek osiedlał się, eksploatował środowisko i pozostawił po sobie liczne ślady. Nie ma wsi w gminie Sławno, na polach której nie znajdowałoby się jakieś ważne stanowisko archeologiczne (najbardziej znane jest chyba cmentarzysko z przełomu er w Warszkwie – Wołągiewicz 1966). W dalszym ciągu wszędzie można trafić na znaczące odkrycia (np. w Gwiazdowie w 1992 roku – ryc. 1). Prowadzone w latach 80. i 90. XX wieku badania wykopaliskowe objęły tylko kilka z nich, między innymi: zespół obozowisk pasterskich z końca epoki brązu w Sławsku (stan. 5 – Marciniak, Rączkowski 1991), zespół osad z przełomu er w Warszkwie (stan. 26, 27 i 30 – Kasproicz 1992, 2003), osadę z wczesnego średniowiecza w Warszkwie (stan. 26 – Szymczak 1995) czy cmentarzysko z początków epoki żelaza w Brześciu (stan. 13 – Krajewski, Marciniak 1989/1990).

Najbardziej spektakularny jest jednak zespół stanowisk wczesnośredniowiecznych z okolic Wrześnicy. Obejmuje grodzisko wczesnośredniowieczne (stan. 7) oraz kilka cmentarzysk kurhanowych. Jest to jeden z najciekawszych zespołów archeologicznych na Pomorzu, któremu po-

Ryc. 1. Wyposażenie grobu z IV–V wieku n.e. odkrytego w 1992 roku w Gwiazdowie, stan. 84 (AZP 12-26/130)

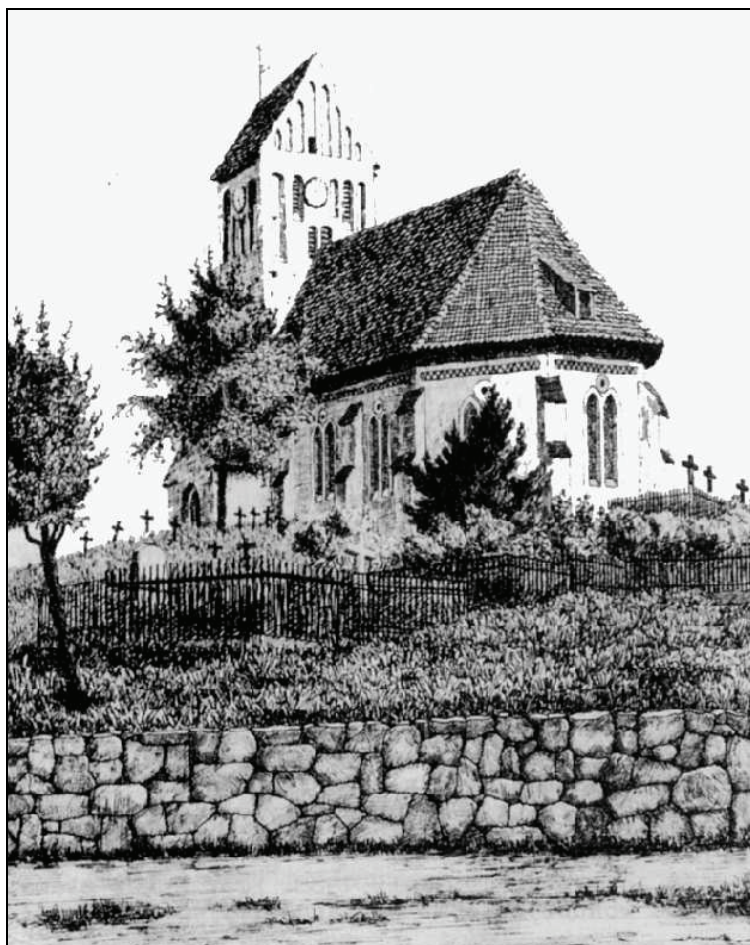
święcono już sporo publikacji (np.: Maleszka 1998; Niesyty, Hoppel 1998; Latałowa, Rączkowski 1999; Zapłata, Tschan 2001; Zapłata 2003; Rączkowski 2003). Ten zespół (w powiązaniu z grodem w Sławsku) jest ważny

również ze względu na rolę, jaką odegrał w genezie i rozwoju Księstwa Sławieńskiego do XIV wieku (Rączkowski 1993; 1999). Taką historią i takimi śladami po niej niewiele gmin może się pochwalić.

Kolejne lata i wieki przyniosły zakładanie wsi na prawie niemieckim (wiele z nich zachowało swój pierwotny placowy/owalnicowy plan) czy budowę wiejskich kościołów (ryc. 2, 3), z których niektóre są dziś perłami wiejskiej architektury gotyckiej (np. kościół p.w. św. Piotra i Pawła Apostołów w Sławsku – zob. Rączkowski 1996). Kolejne jeszcze dziś widoczne zmiany to osadnictwo XIX-wieczne (Radosław – Krause 2006), a nawet z początków XX wieku (Brzeście).

Ryc. 2. Rudolf Hardow, Kościół w Starym Krakowie, 1921, rysunek tuszem, 29,9 × 29,4

Ryc. 3. Rudolf Hardow, Kościół w Sławsku, rysunek, 1919 (reprodukcję udostępnił Gerhard Toepper z Münster)

3. O niematerialnych zasobach kulturowych

Walory kulturowe, które w wielkim skrócie przedstawiliśmy, są łatwe do zweryfikowania w konkretnych miejscach. Lecz nie zaistnieją one ani w świadomości mieszkańców, ani nie staną się magnesem dla zwiedzających, jeżeli nie są ściśle powiązane z niematerialnymi zasobami kulturowymi. Same w sobie pozostaną martwe, niezagospodarowane (nawet w zmienionej formie). Zatem, istotnym elementem pozostają walory niematerialne, które trudno zmierzyć, policzyć, pokazać. Składają się z wielu elementów i oczywiście nie wszystkie da się omówić.

TABLICA I

A. Schematyczna mapa gminy Sławno. Oprac. K. Kontowski

B. Krajobraz doliny Wieprzy w okolicy Gwiazdówka.
Fot. W. Rączkowski, 19.07.2007

TABLICA II

A. Pałac w Noskowie na widokówce z 1916 roku

B. Uczestnicy festynu „Sobota na grodzisku” utworzyli w 2005 roku krąg w miejscu, gdzie znajdował się główny gród Księstwa Sławieńskiego, budując metaforyczną więź z przeszłością. Fot. W. Rączkowski, 16.07.2005

Wójt gminy w 2001 roku analizując politykę gminy Sławno w zakresie zasobów środowiska kulturowego, wskazał, że na ówczesną liczbę mieszkańców, wynoszącą około 9000 osób, zaledwie około 160 miało wyższe wykształcenie (Stefanowski 2002: 115). Dziś zapewne sytuacja jest lepsza, lecz w dalszym ciągu raczej niezadowolająca. Zatem, wykształcenie mieszkańców może być czynnikiem, który w istotny sposób wpływa na słabe wykorzystanie ogromnych zasobów (kulturowych i przyrodniczych), jakie znajdują się w gminie. Powoduje on bowiem, że z jednej strony brak jest zrozumienia dla istniejących zasobów (por. Rączkowski, Sroka 2002; Rączkowski 2006), a z drugiej kontynuowana jest tradycja kulturowa, w której dziedzictwo nie odgrywa istotnej roli. Specyfika społeczno-kulturowa okolic Sławna (ale i szerzej tzw. Ziemi Odzyskanych) powoduje, że nastąpiło zerwanie z grupową tradycją kulturową, a nowa jeszcze się nie ukształtowała. Problemy codzienności i niski poziom wykształcenia powodują, że uwaga mieszkańców zwrócona jest na trwanie tu i teraz. Przyszłość i poprawa warunków w jakiejś realnej perspektywie czasowej nie zaprzęta uwagi wielu.

Zatem, z perspektywy tak ujmowanych niematerialnych zasobów kulturowych warunki dla rozwoju gminy nie wyglądają najlepiej. Ale czy na pewno? Otóż to zróżnicowanie kulturowe mieszkańców gminy może stać się istotnym czynnikiem rozwojowym. Prezentacja czy kultywowanie indywidualnych tradycji może stać się motorem dla rozwijania kontaktów międzyludzkich oraz dostrzeżenia ich walorów. Istotne jest więc stworzenie takiej płaszczyzny, która pozwoli pokazać ten drzemiący w mieszkańcach gminy potencjał. Czynnikiem stymulującym powinna być edukacja. Lecz nie może to być tylko edukacja na poziomie szkoły podstawowej czy gimnazjum. To musi być edukacja docierająca do dorosłych. I na tym polu władze gminy mają wiele do zrobienia. Jej brak jest chyba głównym hamulcem rozwoju i wykorzystania zasobów kulturowych.

Jest jeszcze inny wymiar niematerialnych zasobów kulturowych gminy Sławno. Wiąże się on z obecnością i aktywnością wielu osób z zewnątrz. Pod tym względem gmina Sławno przewyższa wiele innych gmin Pomorza Środkowego (i nie tylko). Od wielu lat na terenie gminy prowadzone są badania poświęcone przyrodzie i kulturze gminy. Organizowane one są i realizowane przez ośrodki naukowe w: Słupsku, Szczecinie, Poznaniu, Koszalinie i Warszawie. Rezultaty tych prac widać po części w programie konferencji *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej – Gmina Sławno*, która odbyła się w październiku 2007 roku w Warszawie. Na żadnej z wcześniejszych konferencji z tego cyklu nie było tylu referatów. Jej wyniki będą publikowane w dwóch tomach(!). Można sobie zadać py-

tanie: czy to zaleta, czy uciążliwość dla gminy. Patrząc z rozmaitych perspektyw – odpowiedzi zapewne mogą być różne.

Oprócz badań naukowych prowadzonych na terenie gminy ten zewnętrzny potencjał naukowy przekłada się również na działalność popularyzatorską, promocyjną. Przykładem może być organizowany od 1996 roku, jeden z najstarszych w Polsce, festyn „Sobota na grodzisku” (Tabl. II: B) (por. Wróblewska w tym tomie). Od kilku lat festynowi towarzyszą warsztaty dla dzieci i młodzieży. Ale wcale nie oznacza to, że jest to efektywna działalność w sensie szerzenia wiedzy wśród lokalnej społeczności. Ciągle czegoś brakuje. Według nas brakuje aktywności lokalnej, zarówno władz gminy, jak i wiejskich społeczności. A to może się ściśle wiązać z wiedzą i ukształtowanymi potrzebami. Zamyka się „zaczarowany krąg niemocy” – niedostatki w edukacji ograniczają potrzeby i w konsekwencji aktywność nastawioną na poprawę swego losu z wykorzystaniem bezpośrednio dostępnych zasobów (przyrodniczych i kulturowych).

Zakończenie

Oczywiście diagnoza sytuacji w gminie Sławno w zakresie wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych nie jest pełna, jednak na przykładzie tej gminy wyraźnie rysuje się szerszy problem – relacji władz lokalnych i społeczności wiejskich do inicjatyw zewnętrznych. Z jednej strony są one akceptowane (np. gmina Sławno bardzo konsekwentnie wspiera finansowo działalność Fundacji „Dziedzictwo”, z Fundacją współpracuje Koło Gospodyń Wiejskich w Sławsku), ale z drugiej strony nie wywołują one nowych lokalnych inicjatyw. Jak długo można funkcjonować w taki sposób, że to zawsze ktoś z zewnątrz inicjuje nowe formy działalności? Dlaczego te inicjatywy nie są podchwytywane, kontynuowane i rozwijane na miejscu? Czy to oznacza, że cały czas (np. festyn „Sobota na grodzisku” już od 13 lat, a Bieg Święców od lat 12) inicjatywy te są „ciałem obcym”, które nie zostało zasymilowane, nie stało się częścią budowania własnej tożsamości? Czy to oznacza, że praca osób z zewnątrz, mająca na celu rozwijanie wiedzy, uświadamianie o niebywałym potencjale gminy Sławno to „szyfrowa praca”? Gdzie został popełniony błąd?

Jak wspomnieliśmy wcześniej, nie jest to tylko problem gminy Sławno. Dotyczy bardzo wielu społeczności. Może warto i na ten temat podjąć szerszą dyskusję, inne formy działalności? Istnieje bowiem zagrożenie, że w sposób naturalny dotychczasowe rozwiązania zostaną zarzucone. I co wówczas?

Bibliografia

- FLOREK E., FLOREK W. 2007. Operat przyrody nieożywionej i walorów krajobrazu, [w:] *Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Sławno*. Słupsk [maszynopis].
- KASPROWICZ T. 1992. Warszkowo, gmina Sławno, stan. 26 – ze studiów nad budownictwem młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich na Pomorzu Środkowym, *Dorzecze* 1: 42–67.
- KASPROWICZ T. 2003. Stałość w zmienności – osadnictwo z przełomu er w Warszkwie, [w:] *Historia i kultura Ziemi Sławińskiej*, t. II, (red.) W. Rączkowski, J. Sroka. Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 11–28.
- KRAJEWSKI P., MARCINIAK A. 1989/1990. Cmentarzysko ludności kultury pomorskiej w Brześciu, województwo słupskie, *Materiały Zachodniopomorskie* 35/36: 75–100.
- KRAUSE C. 2006. Die Pfälzer Kolonisation im Allgemeinen sowie die Pfälzer Kolonistendörfer Wilhelmine (Wilkowice) und Coccejendorf (Radosław Sławiński) und deren archivarische Überlieferung im Geheimen Staatarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin–Dahlem, [w:] *Historia i kultura Ziemi Sławińskiej*, t. V: *Studia nad dziejami wsi*, (red.) W. Rączkowski, J. Sroka. Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 327–365.
- KRÜGER L. 2008. Wykonanie budżetów jednostek samorządu terytorialnego województwa zachodniopomorskiego w 2007 roku, *Biuletyn Informacyjny Regionalnej Izby Obrachunkowej w Szczecinie*, 2/2008: 32–51.
- LATAŁOWA M., RĄCZKOWSKI W. 1999. Szczątki lnu (*Linum usitatissimum* L.) z wczesnośredniowiecznego stanowiska we Wrześnicy (Polska Północna) w interpretacji botanicznej i archeologicznej, *Polish Botanical Studies*, Guidebook Series 23: 263–278.
- MALESZKA M. 1998. Zespół odważników ze stanowiska wczesnośredniowiecznego we Wrześnicy, gm. Sławno, woj. słupskie, [w:] *Acta Archeologica Pomerania*, vol. I: *XII Sesja Pomoroznawcza*, (red.) M. Dworaczyk, P. Krajewski, E. Wilgocki. Szczecin: Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, Oddział w Szczecinie, 177–184.
- MARCINIAK A., RĄCZKOWSKI W. 1991. Obozowiska ludności kultury łużyckiej w Sławsku, gm. Sławno, *Rocznik Słupski* 1988–1989: 5–26.
- MIELCZARSKI Z., SROKA J., ŻUKOWSKI M. 2004. *Ziemia Sławińska. Ilustrowany przewodnik turystyczny*, Gdynia: „Region”.
- NIESYTY M., HOPPEL P. 1998. Konstrukcje obronne wczesnośredniowiecznego grodziska we Wrześnicy, stan. 7, gm. Sławno, woj. słupskie, [w:] *Acta Archeologica Pomerania*, vol. I: *XII Sesja Pomoroznawcza*, (red.) M. Dworaczyk, P. Krajewski, E. Wilgocki. Szczecin: Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich. Oddział w Szczecinie, 167–176.
- RĄCZKOWSKI W. 1993. Lokalizacja Sławna jako efekt przekształceń organizacji rodowej i terytorialnej społeczności dorzecza Wieprzy w I tysiącleciu n.e. (zarys problematyki), *Dorzecze* 2: 5–13.
- RĄCZKOWSKI W. 1996. *Kościół p.w. św. Piotra i Pawła Apostołów w Sławsku*, Słupsk: Wojewódzki Ośrodek Informacji Turystycznej.
- RĄCZKOWSKI W. 1999. Osadnictwo a proces urbanizacji wczesnośredniowiecznych społeczności Pomorza Środkowego, [w:] *Zeszyty Kulickie*, t. 1: *Początki miasta Słupsk. Nowe wyniki badawcze z Niemiec i Polski*, (red.) L. von Zitzewitz. Kulice: Akademia Europejska Kulice–Küliz, 63–88.
- RĄCZKOWSKI W. 2003. Wobec mitu naukowego: gród wczesnośredniowieczny w interpretacji archeologicznej, *Biuletyn Historyczny* 23: 173–188.

- RĄCZKOWSKI W. 2006. Bezżyteczna przeszłość, [w:] *Komu potrzebna jest przeszłość?*, (red.) D. Minta-Tworzowska, Ł. Olędzki. Poznań: KNSA, 34–43.
- RĄCZKOWSKI W., SROKA J. 2002. Cudze chwalicie, swego nie znacie: o różnym postrzeganiu krajobrazu kulturowego, [w:] *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego Ziemi Sławińskiej*, (red.) W. Rączkowski, J. Sroka. Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławiński Dom Kultury, 7–22.
- STEFANOWSKI W. 2002. Zasoby środowiska kulturowego w polityce gminy Sławno, [w:] *De rebus futuris memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego Ziemi Sławińskiej*, (red.) W. Rączkowski, J. Sroka. Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, Sławiński Dom Kultury, 115–122.
- SZYMCZAK A. 1995. Osada wczesnośredniowieczna w Warszkwie, gm. Sławno, *Materiały Zachodniopomorskie* 41: 67–172.
- WOŁĄGIEWICZ R. 1966. Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w Warszkwie, pow. Sławno, *Materiały Zachodniopomorskie* 11: 179–280.
- ZAPŁATA R. 2003. Przestrzeń wytwarzana w kulturze wczesnośredniowiecznej Pomorza, *Biuletyn Historyczny* 23: 189–200.
- ZAPŁATA R., TSCHAN A.P. 2001. An „Integrated Space” Approach for the Interpretation of a Medieval Stronghold in Middle Pomerania, Poland, [w:] *Computing Archaeology for Understanding the Past. CAA 2000*, (red.) Z. Stančić, T. Veljanoski. Oxford: Archaeopress, 197–203.